

Грищенко Світлана<https://orcid.org/0000-0002-7981-3578>

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: intensiv3000@meta.ua.

Смолянко Юлія<https://orcid.org/0000-0001-7058-8207>

Researcher ID ITV-0100-2023

Scopus Author ID 58081204300

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та професійної етики
гуманітарного факультету (очного та заочного навчання),
Пенітенціарна академія України
(Чернігів, Україна) E-mail: yulia.sml@ukr.net.

СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЦІННОСТІ ПРАВА

Проблема. Сучасний етап визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексті цінності права та формування правової культури студентів бакалаврату та магістратури різних спеціальностей потребує популяризації правового виховання, правової освіти та підвищення рівня превентивного виховання студентської молоді. Визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти в контексті цінності права та формування правової культури у фаховій підготовці майбутніх правознавців має відбуватися на основі студентоцентризму, академічної свободи та мобільності.

Метою пропонованої розвідки є визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексті цінності права та формування правової культури.

Методологія дослідження: базується на загальних принципах філософії, базових сучасних положеннях педагогічної науки, психології і відображає сутність визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти в контексті цінності права та формування правової культури як необхідної складової сучасної вищої освіти на рівні бакалаврату та магістратури різних спеціальностей.

Об'єкт дослідження: освітній процес в закладах вищої освіти України.

Наукова новизна. Доведено, що визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти в контексті цінності права та формування правової культури є необхідною складовою сучасної вищої освіти.

Висновки. 1. Соціальне здоров'я здобувачів вищої освіти в контексті цінності права та формування правової культури є необхідною складовою сучасної вищої освіти. 2. Соціальне здоров'я студентів різних спеціальностей пов'язане із здатністю забезпечувати правове регулювання суспільних відносин. 3. Існує потреба проводити активну профілактичну роботу щодо дотримання правових норм та зменшення схильності здобувачів вищої освіти до правопорушень і проявів деструктивної, агресивної поведінки. 4. Ефективною формою популяризації соціального здоров'я, цінності права та формування правової культури здобувачів вищої освіти стають гостьові лекції і тренінги. 5. Існує потреба переорієнтації складових українського правового поля на європейські загальнолюдські та правові цінності. 6. Наявність правової культури гарантує верховенство права на державному рівні. 7. Категорія цінності права та сформована правова культура здобувачів вищої освіти різних спеціальностей пов'язана з правовою грамотністю. 8. Визначення соціального здоров'я в контексті цінності права та формування правової культури здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів стимулюють інтеграцію України до європейського та світового правового простору.

Ключові слова: цінність права, здобувачі вищої освіти, соціальне здоров'я, правова культура, превентивне виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок важливими науковими практичними завданнями. Актуальність проблеми. Актуальна спрямованість визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти українських вишів в контексте цінності права та формування правової культури потребує більш розгорнутого дослідження даного напрямку вищої освіти. Правове життя в Україні залежить від активності та юридичної освіченості здобувачів вищої освіти різних спеціальностей як майбутніх фахівців, які мають модернізувати суспільство, що напряму пов'язано з формуванням соціального здоров'я. Визначено та схвалено ряд документів, що безпосередньо впливають як на соціальне здоров'я, так і на правову культуру та цінність права здобувачів вищої освіти на міжнародному рівні. Ними є такі: Всесвітня програма дій, яка стосується молоді (1996); Європейська хартія участі молоді в муніципальному та регіональному житті (1992); Молодіжна стратегія Європейського Союзу на 2010-2018 роки; Програма Європейського Союзу «Молодь у дії» на 2007-2013 роки та інші. Основні положення визначених документів мають вплив в Україні на сферу формування соціального здоров'я, визначення цінності права та правової культури здобувачів вищої освіти різних спеціальностей на рівні бакалаврату та магістратури.

Актуальність дослідження обумовлюється потребами в удосконаленні складових, сутності, змісту визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти українських вишів в контексте цінності права та формування правової культури студентства як основи для побудови України як правової держави.

Проблема. Визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексте цінності права та формування правової культури в наш час стає необхідною складовою сучасної вищої освіти, що є вкрай важливим для побудови держави сталого розвитку в подальшому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В процесі фахової підготовки здобувачів вищої освіти різних спеціальностей недостатньо висвітлено розроблення ефективніших методів і засобів для визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти українських університетів в контексте цінності права та формування правової культури студентської молоді.

Метою пропонованої розвідки є визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексте цінності права та формування правової культури.

Висвітлення процедури теоретичного дослідження. У дослідженні, що стало основою статті, застосовано проблемний, системний, соціокультурний і синергетичний підходи, що дозволило визначити та схарактеризувати соціальне здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексте цінності права та формування правової культури. Дослідженні було використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

Аналіз останніх досліджень. Процесу формування соціального здоров'я присвячено наукові розвідки Ю. Бойчука, О. Ворохаєва, І. Шаповалової та ін.

На сучасному етапі вивченню різних аспектів цінності права та формуванню правової культури, правової обізнаності та правової свідомості здобувачів вищої освіти українських вишів присвячено праці вітчизняних науковців (М. Брижко, В. Булгакова, Н. Оніщенко, Л. Макаренко, А. Кухарчук, Л. Наливайко, О. Пунько, О. Сидоренко, В. Тертишник, А. Фоменко, І. Шаравара, О. Чебикін, В. Ченцова та інші). Варто наголосити на відсутності системного дослідження визначення ключових факторів соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексте цінності права та формування правової культури.

Дослідження таких вчених, як: В. Пилипчука, А. Скуратівського, Н. Уханової та ін. характеризують проблеми формування правової культури молоді, акцентуючи увагу на аналізі структурних елементів правової культури як правового феномену.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасні наукові розвідки засвідчують, що визначення як соціального здоров'я, так і цінності права та формування правової культури здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів спираються на різні тлумачення поняття «правова культура». Маємо констатувати, що для даного дослідження важливо коротко розглянути обґрунтування феномену правової культури вітчизняними науковцями О. Чебикіним, В. Булгаковою [24]. Правова культура за їхнім твердженням є феноменом (соціальним явищем), що передбачає знання компонентів юриспруденції, спрямованості законів та нормативно-правових актів [24]. О. Чебикін, В. Булгакова констатують, що правова культура не тільки є соціальним явищем, а й має в основі своїй цінність права. Погоджуємося з тезою вчених, що еталони поведінки здобувачів вищої освіти також залежать від правових норм, тобто, від цінності права.

І. Шаповалова констатує, що соціальне здоров'я є складовою здорового способу життя. В наш час визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних вишів в контексте цінності права та формування правової культури тісно пов'язано з розвитком українського соціуму, соціальною справедливістю та соціальною сферою [25].

Коротко розглянемо поняття контекст. Контекстом вважається сукупність умов, обставин або тексту, які роз'яснюють якесь слово, фразу, подію чи об'єкт. Це дозволяє зрозуміти їхній зміст правильно.

Якщо контекст відсутній, то іноді втрачається послідовність повідомлення або розмови, також може бути їхня неправильна інтерпретація [10].

В. Лісовий констатує, що конте́кст (лат. Contextus – тісний зв'язок, з'єднання) є сукупністю обставин, що стають основними при визначенні значення чогось (це може бути вислів, текст, дія або невелика частина тексту в якій є закінчена думка) [11].

Сутність визначення ключових факторів соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексте цінності права та формування правової культури потребують більш конкретного розгляду саме соціального здоров'я студентської молоді. Ю. Бойчук стверджує, що найбільш важливо обґрунтувати процес виконання соціальних функцій для формування соціального здоров'я здобувачів вищої освіти. Особливо необхідним, на його думку, вважається розгляд (ним запропонованих) типів особистостей, які є соціально здоровими: першим є особистості, які абсолютно здорові (найбільш ефективне виконання соціальних функцій); другий тип – особистості, які саме сьогодні здорові (проте, вони можуть недавно перенести одне або декілька респіраторних захворювань); третій тип – особистості здорові (проте, вони мають невеликі або часткові хронічні інфекції: наприклад, карієс зубів або інфекції в мигдаликах та ін., виконанню соціальних обов'язків це не заважає); четвертий тип – особистості, які вважають себе об'єктивно здоровими (за медичними даними) (проте, у них наявний нерозпізнаний преморбідний стан, що в даний момент не заважає виконанню соціальних функцій); п'ятий тип – особистості здорові (проте, іноді відчувають хворобливий стан, пов'язаний з стресовими ситуаціями та ін.); шостий тип – особистості, які умовно відносимо до здорових молодих людей на думку медиків (проте, молоді люди цієї групи мають чимало шкідливих звичок (паління, зловживання алкоголем, не виконання гігієнічних вимог до правильного режиму роботи, навчання, дозвілля та раціонального харчування та ін.) [7]. Погоджуємося з даною тезою. Також вважаємо, що серед здобувачів вищої освіти українських вишів найбільш розповсюджені четвертий, п'ятий та шостий типи особистостей, які є соціально здоровими.

Сутність формування соціального здоров'я залежить від взаємодії багатьох правових явищ (права, правової культури, правової обізнаності, правової грамотності, правової свідомості та ін.). Соціальне здоров'я здобувачів вищої освіти різних спеціальностей безпосередньо пов'язане із здатністю забезпечувати ефективне юридичне регулювання суспільних відносин. Цінність права для кожного здобувача вищої освіти як бакалаврату, так і магістратури здатне задовольнити потребу студентської молоді в свободі та розвитку. Також особистісна цінність права виражена у встановленні певного порядку її використання для сприяння всебічному розвитку особистості.

Також Ю. Бойчуком обґрунтовано потребу превентивного виховання для формування соціального здоров'я молоді, що безпосередньо пов'язане з процесами розвитку фізіологічних, психічних функцій їхнього організму, та із соціальною активністю, що є однією з складових правової культури, яка має в основі цінність права. Щодо прийомів формування соціального здоров'я, Ю. Бойчук запропонував активну роботу: використання інтерактивних методик для формування позитивної мотивації молоді, а також формування моделей прийнятної в суспільстві поведінки [7]. Тобто, організаційні форми превентивного виховання необхідно використовувати для визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексте цінності права та формування правової культури.

Важливим завданням сучасної вітчизняної вищої освіти стає як формування правової культури здобувачів вищої освіти різних спеціальностей, так і формування у студентства (бакалаврантів та магістрантів) знання цінності права. В умовах сучасного українського суспільства існує потреба популяризації цінності права серед здобувачів вищої освіти. Цінність права активізує здобувачів вищої освіти до реалізації правових основ в державі.

С. Вовк та А. Бадер доводять відсутність в наш час єдиного визначення поняття соціального здоров'я. За їхнім твердженням соціальним здоров'ям вважається визначення стану особистості з характерною взаємодією із навколишнім середовищем в даний момент [5, 30–37]. Погоджуємося з даною тезою.

Також С. Вовк, А. Бадер характеризують три рівні соціального здоров'я української молоді в умовах воєнного стану сьогодні та пов'язують рівні соціального здоров'я з процесами їхньої соціалізації в умовах військової агресії [5, 30–37].

В. Тертишник, Л. Наливайко, А. Фоменко, В. Ченцова у сучасному науковому дискурсі характеризують правову культуру на рівні аспекту ефективного становища правового життя держави та соціуму. Правознавці вважають правову культуру потрібною для достатнього рівня захищеності прав і свобод громадян нашої держави [21, 578]. Дана теза також підтверджує цінність права для процесу формування правової культури здобувачів вищої освіти різних спеціальностей.

О. Пунько доводить, що правова культура є результатом правового виховання студентської молоді. У підсумку – це сформована правова культура, безконфліктність у процесі реалізації здобувачами вищої освіти бакалаврату та магістратури власних прав і обов'язків у соціумі [17]. Виокремлена теза потребує більш глибокого вивчення для конкретизації компонентів правової культури здобувачів вищої освіти.

М. Брижко, визначаючи сутність і зміст правової культури особи, доводить, що цей процес передбачає потребу внутрішньої переконаності у необхідності виконання положень законів та підзаконних

актів [3, 78–86]. Тобто, дослідник наголошує на потребі дотримання правових норм у житті суспільства. А також, водночас, проводити активну профілактичну роботу щодо зменшення схильності здобувачів вищої освіти до правопорушень, проявів деструктивної, агресивної поведінки студентства різних спеціальностей як бакалаврату, так і магістратури.

Для даного дослідження необхідно спиратися на визначення соціального здоров'я вітчизняним дослідником О. Ворохаєвим. Науковець обґрунтував, що соціальне здоров'я української молоді є складовою збереження здоров'я, та, водночас, вважається «рівновагою між можливостями людини до адаптації та тим новим середовищем, що молоді люди мають у реальності» [6, 18–22]. Для даного дослідження є важливим таке визначення.

З. Ковальчук, Л. Пілецька в наукових розвідках доводять той факт, що в особистісному плані кожний український здобувач вищої освіти здатний до процесу формування соціального здоров'я. Також ними поняття соціального здоров'я тісно пов'язується із педагогічною взаємодією учасників освітнього процесу у вищій школі [9, 49–56]. Вважаємо за потреби наголосити, що формування психологічної безпеки здобувачів вищої освіти українських університетів в освітньому середовищі та здатність до процесу формування соціального здоров'я є ключовими факторами, що визначають цінність права та формування їхньої правової культури.

Існують також чинники, що мають негативний вплив на формування правової культури. Такої думку дотримується Н. Уханова. Такими чинниками є: недосконалість законодавчої бази; недостатній рівень правозастосовної діяльності; відсутність дотримання на практиці принципу «закон – один для всіх» та «невідворотність покарання»; проблеми корупції; недостатній рівень правового виховання студентів та ін. [23, 156–166]. Погоджуємося з висновками Н. Уханової щодо існування потреби в сучасному соціумі ефективнішого процесу формування правової культури здобувачів вищої освіти різних спеціальностей.

Визначаючи цінність права для формування правової культури здобувачів вищої освіти в даному дослідженні спираємося на думку А. Скуратівського, що правова культура взаємопов'язана із соціальним буттям в процесі суспільної трансформації. А. Скуратівський характеризує правову культуру як суспільний феномен у процесі формування в Україні правової держави з верховенством права. Дослідник вважає, що із правовою культурою тісно пов'язані правовий досвід, розвиток інтелектуального потенціалу студентської молоді, та, водночас, цінність права [19, 118].

Щодо взаємозв'язку права та культури, то, за твердженням Ю. Шемшученка, вони тісно взаємопов'язані. Дані категорії (цінність права, правова культура) здійснюють утвердження актуального юридичного світогляду здобувачів вищої освіти. А також ці категорії тісно взаємопов'язані та мають соціальну цінність [27, 45].

Проте, на думку А. Скуратівського, як цінність права, так і правова культура здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів стимулюють інтеграцію України до європейського та світового правового простору, а також стимулюють правовий прогрес [20, 3].

Н. Уханова доводить, що сьогодні існує чимало проблем у процесі формування правової культури молодого покоління. Ними є такі: відсутність інтересу у студентській молоді до права, корупція, відчуття безнадії, зневажливе ставлення до закону, недостатня повага до інститутів влади, зневага у власних силах молодих людей, відсутність бажання здобувачів вищої освіти брати участь в соціальному житті взагалі [23, 156–166]. Погоджуємося з даною тезою. Маємо зауважити, що правова культура та цінність права водночас визначаються високим рівнем соціалізації здобувачів вищої освіти у межах освітньої діяльності вітчизняних університетів.

Л. Матвеева, М. Брижко досліджуючи проблеми формування правової культури транзитивного суспільства, констатують, що правове виховання здобувачів вищої освіти бакалаврату та магістратури різних спеціальностей сьогодні залежить від гуманізму, цінностей Основного закону – Конституції України, суспільної свідомості студентства, рівня виховання та поваги до інших, орієнтованості на патріотизм [4, 83–88; 12, 71–75].

М. Брижко також наголошує на важливості правового виховання здобувачів вищої освіти українських університетів [3, 78–86]. Дослідник спирається на наступні основи правового виховання сучасного студентства бакалаврату та магістратури: виховання громадянськості, сформованість свідомого ставлення до власних прав і обов'язків, сформованість поважного ставлення до законів і нормативно-правових актів, сформованість правової культури і правосвідомості, сформованість готовності дотримання законів. Вважаємо дане твердження важливим для процесу формування правової культури здобувачів вищої освіти та цінності права для бакалаврантів та магістрантів різних спеціальностей.

Щодо співвідношення цінності права та правової культури, як стверджує А. Карась, сьогодні існує зв'язок між даними категоріями, які, водночас, характеризують цінність права, правову культуру, їхній взаємозв'язок та співвідношення. А. Карась наголошує, що цінність права зараз характеризує інтереси громадян нашої держави та формує уявлення про державу сталого розвитку. Дослідник вважає правову культуру основою правової поведінки та розумінням реалізації права. Щодо їхнього взаємозв'язку – то, обґрунтовує, що умову реалізації цінності права створює правова культура. Співвідношенням цінності

права з правовою культурою є факт цінності права як внутрішнього змісту права, а зовнішнім проявом даного змісту стає правова культура. Тобто, якщо цінність права не усвідомлюється, процес формування правової культури стає лише формальним процесом [8, 86–92].

Важливим для даного дослідження є твердження І. Шаравари, що одним із необхідних засобів правового виховання сьогодні стає правова пропаганда [26, 9–13]. Маємо погодитися із висновками дослідниці. Також вважаємо, що на сучасному етапі існує потреба реалізації правового виховання упродовж вивчення обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів, які складають цикли загальної і професійної підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей.

Розглядаючи дану проблему, маємо також зауважити, що у 2024-2025 навчальному році (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка) на рівні бакалаврату і магістратури викладалися такі обов'язкові та вибіркові освітні компоненти, які мали правознавче спрямування: «Правові основи захисту пам'яток», «Історія держави і права», «Конфліктологія», «Судові та правоохоронні органи» – у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського; «Сімейне право», «Соціально-виховна робота в громаді», «Тренінг формування толерантності», «Демократія: від теорії до практики» – у Навчально-науковому інституті психології та соціальної роботи; «Правове регулювання конфліктів і захист медіа», «Правознавство», «Вибірчі системи та виборчий процес» – на філологічному факультеті. Перераховані освітні компоненти свідчать про активний процес формування правової культури на основі цінності права здобувачів вищої освіти НУЧК імені Т.Г. Шевченка, а також професійну роботу науково-педагогічних працівників університету.

Н. Оніщенко, Л. Макаренко визначають правову культуру як феномен громадянського суспільства. Також ними доведено, що важливо звертати увагу на фахову правосвідомість та правову думку звичайних здобувачів вищої освіти різних спеціальностей (бакалаврантів та магістрантів) [13, 3–15]. Н. Оніщенко, Л. Макаренко обґрунтовують також традиції правової реальності, термінологічну визначеність, феномен соціальної дійсності, сутність природи правового світогляду та важливість нормативного підтвердження природних прав здобувачів вищої та загальної середньої освіти. Такої ж думки дотримується Т. Бачинський [1; 13, 3–15]. Погоджуємося з даною тезою.

Дане дослідження доводить, що ефективною формою популяризації формування цінності права та формування правової культури здобувачів вищої освіти стають гостьові лекції і тренінгів. Необхідно запрошувати для їх організації та проведення фахових медіаторів (науковців в галузі юриспруденції, юристів-практиків, громадських діячів, лідерів української громадської думки та ін. Наприклад, 31 січня 2025 року проведено тренінг «Захист свободи слова та права медіаіників в умовах війни». Захід організовано Регіональним хабом Інституту масової інформації «Медіабаза Чернігів» у партнерстві з ГО «Чернігівський громадський комітет захисту прав людини». Щодо спікера – то ним був медіаюрист Олександр Бурмагін. Ним обґрунтовано, як медіаіникам і медіаіницям захищати свої права та що робити у ситуації, коли виникають протиправні посягання на їхню професійну діяльність. Захід викликав інтерес у здобувачів вищої освіти різних спеціальностей. Інформація про захід була розміщена на сайті НУЧК імені Т.Г. Шевченка, а також у соціальних мережах.

І. Шаравара, М. Брижко у своїх наукових розвідках аналізують й інші форми й методи формування правової культури здобувачів вищої освіти бакалаврату та магістратури [4, 83–88; 26, 9–13].

Найбільш затребувані серед них такі: правова освіта; викладання основ права в процесі освітньої діяльності, консультації; видання популярної літератури; виступи у соціальних мережах; юридична практика (наприклад, участь у судових процесах); самостійне вивчення законів та нормативно-правових актів та ін. [26, 9–13].

І. Шаравара констатує, що неформальна освіта в межах дослідження цінності права та формування правової культури здобувачів вищої освіти потребує реалізації шляхом організації онлайн-занять на освітніх платформах Edera і Prometheus. Найбільш ефективними, на думку дослідниці є такі: «Права людини в освітньому просторі», «Основи правосуддя, дружнього до дитини», «Виконавче провадження: поглиблений курс», «Усе, що треба знати для забезпечення прав підлітків в Україні» та ін.

Окремі складові неформальної освіти можуть бути проведені в межах одного з освітніх компонентів, відповідно до освітніх та робочих програм, або силабусів з окремих освітніх компонентів. Вважаємо, що чим ефективніша активізація популяризації цінності права та процесу формування правової культури здобувачів вищої освіти, тим більше результативність даного процесу.

Для визначення цінності права та процесу формування правової культури здобувачів вищої освіти українських університетів різних спеціальностей маємо коротко розглянути роль *правової освіти*. Забезпечення отримання правових знань здобувачами освіти бакалаврату та магістратури сприяють ефективнішій діяльності проти порушень як законодавчих, так і адміністративних. Цей процес має базуватися на отриманні правових знань та мати в основі законні підстави. Тобто, правові знання та правова освіта дозволяє здобувачам вищої освіти бакалаврату та магістратури різних спеціальностей більш ефективно відстоювати законні інтереси у взаємодії із структурами адміністративної влади та правоохоронними органами. Кінцевим результатом правової освіти потрібно вважати підвищену загальну правову обізнаність студентської молоді [14].

Щодо правової освіти та правового виховання, то більшість вітчизняних дослідників визначають їх як соціально-правову та педагогічну допомогу бакалавратам, та магістрантам в процесі характеристики обґрунтування соціальної цінності права. А також вважають необхідною складовою профілактики правопорушень здобувачами вищої освіти різних спеціальностей та, водночас, складовою подолання результатів правового нігілізму (ігнорування права взагалі, юридичних норм та правових цінностей соціуму зокрема).

Щодо спрямованості правового виховання, то воно має спрямовуватися на формування у здобувачів вищої освіти різних спеціальностей законослухняності. Сформована у бакалаврантів та магістрантів правова культура громадянина України – мета правового виховання студентської молоді. А це є знання законів, законодавчих актів [15; 16, 40].

С. Богачов, досліджуючи особливості процесу формування правової культури взагалі, наголошує на потребі переорієнтації основних складових українського правового поля на європейські загально-людські та правові цінності, й європейську сучасну правову культуру зокрема [2, 43–48]. Погоджуємося з виокремленою тезою. Вважаємо, що умови воєнного стану потребують більшої уваги саме до процесу вивчення цінності права та формування правової культури здобувачами вищої освіти різних спеціальностей саме в наш час.

Вважаємо, що для даного дослідження варто взяти до уваги визначальні фактори правової свідомості, як доводить в своїх наукових розвідках В. Тимошенко. Дослідниця обґрунтовує, що визначальним фактором правової свідомості стає як сама цінність права, так і повна його реалізація [22, 41–46].

Необхідно зважати на категорію правової культури як частину правової сфери з системою правових цінностей. А структурно-функціональне значення правової культури – це сукупність елементів правової реальності.

О. Сидоренко, А. Кухарчук, О. Ткаченко у своїх дослідженнях стверджують, що система правових цінностей як раз і є правовою культурою. Дослідники вважають, що наявність правової культури у кожного здобувача освіти гарантує верховенство права на державному рівні. Також вони доводять, що демократизація суспільства напряду залежить від правової культури громадян країни [18, 64]. Вважаємо дану тезу важливою для наших подальших досліджень проблеми цінності права для формування правової культури здобувачів вищої освіти бакалаврату та магістратури.

Категорія цінності права та сформована правова культура здобувачів вищої освіти різних спеціальностей пов'язана з правовою грамотністю, правовою свідомістю, правовою обізнаністю. Вітчизняні вчені доводять, що вони мають стати внутрішніми переконаннями кожного здобувача вищої освіти бакалаврату і магістратури. Цінність права та сформована правова культура сприяють утвердженню верховенства права в Україні як демократичній державі, а також обґрунтовують необхідність дотримання законів та нормативно-правових актів.

Визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти в контексті цінності права та формування правової культури у фаховій підготовці майбутніх правознавців має відбуватися на основі академічної свободи, мобільності та студентоцентризму.

Висновки і перспективи подальших розвідок в даному напрямі. 1. Соціальне здоров'я здобувачів вищої освіти в контексті цінності права та формування правової культури є необхідною складовою сучасної вищої освіти.

2. Соціальне здоров'я студентів різних спеціальностей пов'язане із здатністю забезпечувати правове регулювання суспільних відносин.

3. Існує потреба проводити активну профілактичну роботу щодо дотримання правових норм та зменшення схильності здобувачів вищої освіти до правопорушень і проявів деструктивної, агресивної поведінки.

4. Ефективною формою популяризації соціального здоров'я, цінності права та формування правової культури здобувачів вищої освіти стають гостьові лекції і тренінги.

5. Існує потреба переорієнтації складових українського правового поля на європейські загально-людські та правові цінності.

6. Наявність правової культури гарантує верховенство права на державному рівні.

7. Категорія цінності права та сформована правова культура здобувачів вищої освіти різних спеціальностей пов'язана з правовою грамотністю.

8. Визначення соціального здоров'я в контексті цінності права та формуванні правової культури здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів стимулюють інтеграцію України до європейського та світового правового простору.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в подальшому розробленні практичних рекомендацій з визначення соціального здоров'я здобувачів вищої освіти вітчизняних університетів в контексті цінності права та формування правової культури на рівні бакалаврату.

References

1. Бачинський Т.В. Формування основ правового світогляду та правової культури шкільної молоді (філософсько-правовий вимір) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2013. 20 с.
Bachynskiy, T.V. (2013). Formuvannia osnov pravovoho svitohliadu ta pravovoi kultury shkilnoi molodi (filosofsko-pravoviy vymir) : [Formation of the foundations of the legal worldview and legal culture of schoolchildren (philosophical and legal dimension)] : avtoref. dys. [dissertation abstract] na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Lviv. 20 [in Ukrainian].
2. Богачов С.В. Особливості процесу формування правової культури в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 43–48.
Bohachov, S.V. (2011). Osoblyvosti protsesu formuvannia pravovoi kultury v Ukraini [Peculiarities of the process of formation of legal culture in Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav. [Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs]*. 2. 43–48 [in Ukrainian].
3. Брижко М. Правова культура молоді: дефініційний аналіз. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2023. Вип. 22(178). С. 78–86.
Bryzhko, M. (2023). Pravova kultura molodi: defynitsiyniy analiz. [Legal culture of youth: definitional analysis]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. [T.H. Shevchenko Bulletin of the National University «Chernihiv Collegium»]*. 22(178). 78–86 [in Ukrainian].
4. Брижко М. Форми й методи формування правової культури студентської молоді в закладах вищої освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Дидактика*. 2025. №1. С. 83–88.
Bryzhko, M. (2025). Formy y metody formuvannia pravovoi kultury studentskoi molodi v zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy naprykintsі ХХ – na pochatku ХХІ stolittia [Forms and methods of forming legal culture of student youth in higher education institutions of Ukraine at the end of the 20th – beginning of the 21st century]. *Dydaktyka [Didactics]*. 1. 83–88 [in Ukrainian].
5. Вовк С., Бадер А. Багатофакторний вплив війни на українське суспільство та громадян України: системний аналіз політичних, соціальних, психологічних і економічних складових. *Науковий журнал «Політикус»*. 2024. Вип. 4. С. 30–37.
Vovk, S., Bader, A. (2024). Bahatofaktorniy vplyv viiny na ukrainske suspilstvo ta hromadian Ukrainy: systemnyi analiz politychnykh, sotsialnykh, psykholohichnykh i ekonomichnykh skladovykh. [Multifactorial impact of war on Ukrainian society and citizens of Ukraine: a systematic analysis of political, social, psychological and economic components]. *Naukovyi zhurnal «Politykus»*. [Scientific journal «Politicus»]. 4. 30–37 [in Ukrainian].
6. Ворохаєв О. Соціальне здоров'я особистості як проблема здоров'язбереження. *Вісник НУЧК*. 2020. Вип. 6. С. 18–22.
Vorokhaiev, O. (2020). Sotsialne zdorovia osobystosti yak problema zdoroviazberezhennia. [Social health of the individual as a health preservation problem]. *Visnyk NUChK. [Bulletin of the NUChK]*. 6. 18–22 [in Ukrainian].
7. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія. За заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С.Г., 2017. 488 с.
Zahalna teoriia zdorovia ta zdoroviazberezhennia (2017): [General theory of health and health preservation]: kolektyvna monohrafiia. [collective monograph]. Za zah. red. prof. Yu.D. Boichuka. Kharkiv: Vyd. Rozhko S.H. 488. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_zdor_ta_korr_os/Zagalna_teoriya_zdorovia_i_zdoroviazberegnnja.pdf [data zvernennia 20.12.25] [in Ukrainian].
8. Карась А.Г. Співвідношення понять «цінність права» і «правова культура». *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 86–92. URI: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/34062>.
Karas, A.H. (2011). Spivvidnoshennia poniat «tsinnist' prava» i «pravova kultura». [The relationship between the concepts of «value of law» and «legal culture»]. *Derzhava i pravo. [State and law]*. 52. 86–92. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/34062> [data zvernennia 20.12.25] [in Ukrainian].
9. Ковальчук З., Пілецька Л. Психологічні аспекти формування психологічної безпеки особистості в освітньому середовищі у форматі її психічного здоров'я. *Психологія особистості: науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал*. 2022. Вип. 12. № 1. С. 49–56.
Kovalchuk, Z., Piletska, L. (2022). Psykholohichni aspekty formuvannia psykholohichnoi bezpeky osobystosti v osvitnomu seredovyschi u formati yii psykhichnoho zdorovia. [Psychological aspects of the formation of psychological security of the individual in the educational environment in the format of his mental health]. *Psykhohohiia osobystosti: naukovyi teoretyko-metodolohichniy i prykladnyi psykholohichniy zhurnal. [Personality Psychology: Scientific Theoretical, Methodological and Applied Psychological Journal]*. 12. 1. 49–56. DOI: 10.15330/ps.12.1.49-56 [in Ukrainian].

10. Kontekst. 2025. [Context. 2025]. URL: https://www.google.com/search?q=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82+%D1%86%D0%B5&rlz=1C1OKWM_ruUA1181UA1181&oq=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBwgEEAAyGAAQyDAgAEUUYORixAxiABDIHCAEQABiABDIKCAIQABixAxiABDIHCA MQABiABDIHCAQQABiABDIHCAUQABiABDIHCA YQABiABDIHCAcQABiABDIHCAgQABiABDIHCAkQABiABNIBCTE0Njk3ajBqN6gCCLACAFEO2jFmvVyu9M&sourceid=chrome&ie=UTF-8 [data zvernennia 20.12.25] [in Ukrainian].
11. Лісовий В.С. Контекст. 2014. Енциклопедія сучасної України.
Lisovyi, V.S. (2014). Kontekst. [Context]. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. [Encyclopedia of Modern Ukraine]. URL: <https://esu.com.ua/article-5031> [data zvernennia 20.12.25] [in Ukrainian].
12. Матвеева Л.Г. Проблемы формирования правовой культуры транзитивного общества. *Південноукраїнський юридичний часопис*. 2014. Вип. 4. С. 71–75.
Matveeva, L.H. (2014). Problemy formuvannia pravovoi kultury tranzitivnoho suspilstva. [Problems of forming the legal culture of a transitional society]. *Pivdennoukrainskyi pravnychyi chasopys*. [South Ukrainian Law Journal]. 4: 71–75 [in Ukrainian].
13. Оніщенко Н.М., Макаренко Л.О. Правова культура як феномен громадянського суспільства. *Держава і право*: збірник наукових праць. Випуск 68. Серія Юридичні науки. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2015. С. 3–15. URL: <https://derzhava-i-pravo.com.ua/files/issues/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.%20%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%2068.%20%D0%AE%D0%9D.pdf>.
Onishchenko, N.M., Makarenko, L.O. (2015). Pravova kultura yak fenomen hromadianskoho suspilstva. [Legal culture as a phenomenon of civil society]. *Derzhava i pravo: zbirnyk naukovykh prats*. [State and Law: Collection of Scientific Works]. 68. Seriiia Yurydychni nauky. Kyiv: Vyd-vo «Yurydychna dumka». 3–15. URL: <https://derzhava-i-pravo.com.ua/files/issues/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.%20%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%2068.%20%D0%AE%D0%9D.pdf> [data zvernennia 20.12.25] [in Ukrainian].
14. Правова грамотність як фундамент громадського впливу. 2023.
Pravova gramotnist yak fundament hromadskoho vplyvu. (2023). [Legal literacy as a foundation for public influence]. URL: <https://welfare.green/pravova-gramotnist-yak-fundament-gromadskogo-vplyvu/> [data zvernennia 20.12.25] [in Ukrainian].
15. Правове виховання у сучасній школі. 2025. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-pravove-vihovannya-u-suchasniy-shkoli-37901.html>.
Pravove vykhovannia u suchasniy shkoli. (2025). [Legal education in a modern school]. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-pravove-vihovannya-u-suchasniy-shkoli-37901.html> [data zvernennia: 23.12.2025] [in Ukrainian].
16. Правове виховання. Юридична енциклопедія. У 6-ти тт. Ред. кол.: Ю.С. Шемшученко. Відп. ред. та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5 : П-С. С. 40.
Pravove vykhovannia. [Legal education]. Yurydychna entsyklopediia. [Legal Encyclopedia]. (2003). U 6-ty tt. [In 6 volumes]. Red. kol.: Yu.S. Shemshuchenko. Vidp. Red. ta in. Kyiv: Ukrainiska entsyklopediia im. M.P. Bazhana. 5 : P-S. 40 [data zvernennia: 20.12.2025] [in Ukrainian].
17. Пунько О.В. Правове виховання як основний чинник формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави України. 2020. URL: <https://surl.lu/zbsidr>.
Punko, O.V. (2020). Pravove vykhovannia yak osnovnyi chynnyk formuvannia pravovoi kultury osoby v umovakh rozbudovy pravovoi derzhavy Ukrainy [Legal education as the main factor in the formation of the legal culture of an individual in the conditions of building a legal state in Ukraine]. URL: <https://surl.lu/zbsidr> [data zvernennia: 20.12.2025] [in Ukrainian].
18. Сидоренко О.О., Кухарчук А.В., Ткаченко О.Р. Правова культура: поняття, склад та її стан в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. Вип. 4. 2021. С. 62–64. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/13>. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/15.pdf.
Sydorenko, O.O., Kukharchuk, A.V., Tkachenko, O.R. (2021). Pravova kultura: poniattia, sklad ta yii stan v Ukraini. [Legal culture: concept, composition and its state in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. [Legal scientific electronic journal]. 4. 62–64. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/13>. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/15.pdf [data zvernennia: 19.12.2025] [in Ukrainian].

19. Скуратівський А. Взаємозв'язок правової культури і соціального буття в процесі суспільної трансформації. *Право України*. 2002. 1. С. 118.
Skurativskiy, A. (2002). Vzaiemozviazok pravovoi kultury i sotsialnoho buttia v protsesi suspilnoi transformatsii. [The relationship between legal culture and social existence in the process of social transformation]. *Pravo Ukrainy*. [Law of Ukraine]. 1. 118 [in Ukrainian].
20. Скуратівський А.В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права». Київ, 2004. С. 3.
Skurativskiy, A.V. (2004). Formuvannia ta rozvytok pravovoi kultury v ukrainskomu suspilstvi (filosofsko-pravovyi analiz): [Formation and development of legal culture in Ukrainian society (philosophical and legal analysis)] : avtoref. dys. [dissertation abstract] na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.12 «Filosofiiia prava». Kyiv. 3 [in Ukrainian].
21. Тертишник В.М., Наливайко Л.Р., Фоменко А.Є., Ченцова В.В. Українська правнича енциклопедія. Київ: Алерта, 2023. С. 578.
Tertyshnyk, V.M., Nalyvaiko, L.R., Fomenko, A.Ye., Chentsova, V.V. (2023). Ukrainska pravnycha entsyklopediia [Ukrainian Legal Encyclopedia]. Kyiv: Alerta. 578 [in Ukrainian].
22. Тимошенко В. Визначальні фактори правової свідомості. *Право України*. 2008. № 6. С. 41–46.
Tymoshenko, V. (2008). Vyznachalni faktory pravovoi svidomosti. [Determinants of legal awareness]. *Pravo Ukrainy*. [Law of Ukraine]. 6. 41–46 [in Ukrainian].
23. Уханова Н. Правова культура молоді в Україні. *Інформація і право*. 2019. Вип. 2. С. 156–166.
Ukhanova, N. (2019). Pravova kultura molodi v Ukraini. [Legal culture of youth in Ukraine]. *Informatsiia i pravo*. [Information and law]. 2. 156–166 [in Ukrainian].
24. Чебикін О.Я., Булгакова В.О. Психологічні основи правової культури та умови її корегування: монографія. Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2019. 162 с.
Chebykin, O.Ya, Bulhakova, V.O. (2019). Psykholohichni osnovy pravovoi kultury ta umovy yii korehuvannia: [Psychological foundations of legal culture and conditions for its correction]: monohrafiia. [monograph]. Odesa: TOV «Leradruk». 162 [in Ukrainian].
25. Шаповалова І.В. Соціальне здоров'я як складова здорового способу життя. Лекція 2. Запорізький державний медичний університет. 2020. 43 с.
Sharovalova, I.V. (2020). Sotsialne zdorovia yak skladova zdorovoho sposobu zhyttia. [Social health as a component of a healthy lifestyle]. Lektsiia 2. [Lecture 2]. Zaporizkyi derzhavnyi medychnyi universytet. 43. URL: https://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/12840/1/Chernenko_%D0%BB%D0%B5%D0%BA2.pdf [data zvernennia: 19.12.2025] [in Ukrainian].
26. Шаравара І. (2015). Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. Вип. 1. С. 9–13.
Sharavara, I. (2015). Pravova svidomist ta pravova kultura v Ukraini: problemy yikh formuvannia. [Legal awareness and legal culture in Ukraine: problems of their formation]. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia ta praktyka*. [National Law Journal: Theory and Practice]. 1. 9–13 [in Ukrainian].
27. Шемшученко Ю.С. Теоретичні засади взаємодії права і культури. *Право та культура: теорія і практика*: Міжнародна науково-практична конференція. Харків: МП «Леся», 1997. С. 45.
Shemshuchenko, Yu.S. (1997). Teoretychni zasady vzaiemodii prava i kultury. *Pravo ta kultura: teoriia i praktyka*: [Law and Culture: Theory and Practice]: Materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii. [Materials of the International Scientific and Practical Conference] Kharkiv: MP «Lesia». 45 [in Ukrainian].

Hryshchenko Svitlana

<https://orcid.org/0000-0002-7981-3578>

Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor
Professor of the Department of Social Work and
Educational and Pedagogical Sciences,
Т.Н. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: intensiv3000@meta.ua.

Smolianko Yuliia

<https://orcid.org/0000-0001-7058-8207>

Researcher ID ITV-0100-2023

Scopus Author ID 58081204300

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Professional Ethics,
faculty of Humanities (full-time and part-time study),
Penitentiary Academy of Ukraine
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: julia.sml@ukr.net.

SOCIAL HEALTH OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE CONTEXT OF FORMATION OF LEGAL CULTURE AND VALUES OF LAW

Problem. *The current stage of determining the social health of higher education students of domestic universities in the context of the value of law and the formation of legal culture of undergraduate and graduate students of various specialties requires the popularization of legal education, legal education and increasing the level of preventive education of student youth. Determining the social health of higher education students in the context of the value of law and the formation of legal culture in the professional training of future lawyers should be based on student-centeredness, academic freedom and mobility.*

The purpose of the proposed investigation is to determine the social health of higher education students of domestic universities in the context of the value of law and the formation of legal culture.

Research methodology: is based on the general principles of philosophy, basic modern provisions of pedagogical science, psychology and reflects the essence of determining the social health of higher education students in the context of the value of law and the formation of legal culture as a necessary component of modern higher education at the undergraduate and graduate levels of various specialties.

Object of research: educational process in higher education institutions of Ukraine.

Scientific novelty. It is proved that the definition of social health of higher education students in the context of the value of law and the formation of legal culture is a necessary component of modern higher education.

Conclusions. 1. Social health of higher education students in the context of the value of law and the formation of legal culture is a necessary component of modern higher education. 2. Social health of students of various specialties is associated with the ability to ensure legal regulation of social relations. 3. There is a need to conduct active preventive work on compliance with legal norms and reducing the tendency of higher education students to commit offenses and display destructive, aggressive behavior. 4. Guest lectures and trainings are an effective form of popularizing social health, the value of law and the formation of legal culture of higher education students. 5. There is a need to reorient the components of the Ukrainian legal field to European universal and legal values. 6. The presence of legal culture guarantees the rule of law at the state level. 7. The category of the value of law and the formed legal culture of higher education students of various specialties is associated with legal literacy. 8. The definition of social health in the context of the value of law and the formation of the legal culture of higher education students of domestic universities stimulate the integration of Ukraine into the European and world legal space.

Keywords: the value of law, higher education students, social health, legal culture, preventive education.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2025

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Носко М.О.**